

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Факультет психології
Кафедра соціальної психології

Державний податковий університет

Запорізький національний університет

Рівненський державний гуманітарний університет

Державне некомерційне підприємство
«Державний університет «Київський авіаційний ІНСТИТУТ»
Факультет наук про Здоров'я
Кафедра авіаційної психології та управління людським фактором

Середня загальноосвітня школа №166 м. Києва

Гімназія №126 Дніпровського району м. Києва

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ ДО ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ»

Збірник матеріалів
ІІ науково-практичного круглого столу
11 грудня 2025 року

КИЇВ – 2025

УДК 159.9 (043.2)
ББК 88.4я43
А 43

Рецензенти:

Волошина В.В. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної та консультативної психології, Факультет психології УДУ імені Михайла Драгоманова;

Вольнова Л.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психосоматики та психології здоров'я, Факультет психології УДУ імені Михайла Драгоманова

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету психології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 7 від 29 грудня 2025 р.)

Актуальні проблеми підготовки психологів до врегулювання конфліктів: збірник матеріалів учасників ІІ науково-практичного круглого столу (11 грудня 2025 року, м. Київ) [Електронне видання] / Ред. колегія: Матяш-Заяц Л.П., Темрук О.В. – Київ, 2025. – 94 с.

Збірник містить матеріали доповідей учасників круглого столу та охоплює низку проблемних питань, які стосуються актуальних проблем фахової підготовки психологів, психологічних особливостей конфліктної поведінки особистості, психологічних засад управління конфліктами у сучасних умовах, можливостей психологічного консультування у врегулюванні конфліктів, медіації як технології управління конфліктами, емоційної складової у міжособистісній взаємодії у сучасних умовах, психологічних особливостей переживання криз в умовах війни, психологічних аспектів вирішення міжособистісних конфліктів у освітньому середовищі, управління конфліктами як умови збереження ментального здоров'я особистості, використання потенційних можливостей внутрішньоособистісних конфліктів задля особистісного зростання.

© Колектив авторів, 2025

© УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

Любов Долинська,
кандидат психологічних наук, професор,
професор кафедри соціальної психології
УДУ імені Михайла Драгоманова

Світлана Дзямко,
студентка 1 курсу магістратури
вечірнього відділення факультету психології
за освітньою програмою «Психологічне консультування»
УДУ імені Михайла Драгоманова

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У СИТУАЦІЇ БУЛІНГУ

Актуальність проблеми. На сьогоднішній день недостатньо досліджень присвячено темі психологічних особливостей схильних до цькування учнів, що обумовлює її актуальність. Кількість жертв булінгу І типу є приблизно однаковою за статтю в усьому світі, при цьому особи жіночої статі частіше стають жертвами непрямого булінгу. Агресивний тип поведінки демонструє кожен другий учень чоловічої статі і кожен третій жіночої. З віком ця різниця стає незначною, але юнаки частіше вдаються до фізичних форм цькування, дівчата – до психологічних. Причини такої поведінки різняться за статтю: особи чоловічої статі хочуть зайняти лідируючу позицію серед однолітків, а дівчата – привернути увагу. У дослідженні гендерних особливостей булінгу у учнів зроблено висновок про те, що дівчата більш емоційні, а юнаки булять з метою захопити владу.

Огляд літератури з проблеми. Булінг як деструктивна форма комунікативної поведінки в освітньому просторі став предметом вивчення на початку ХХ століття, але до проведення його фундаментальних досліджень приступили із 90-х років минулого століття. Науковий інтерес щодо цієї проблеми зосереджено на дослідженнях у галузі освіти та психології, і

переважна їхня більшість присвячена дослідженню можливостей розвитку булінгу. Згідно із результатами дослідження S.Pengpid, K.Peltzer взаємозв'язку між різними формами булінгу та станом фізичного здоров'я і психосоціального статусу особистості із країн Південно-Східної Азії, виявлено такі причини віктимізації, як: вживання підлітками тютюну, алкоголю і наркотиків, відсутність близьких друзів, недостатня або надмірна вага [5]. У дослідженні K.Kosir, L.Klasinc, T.Spes доведено, що зовнішніми та внутрішніми предикторами віктимізації та булінгу учнів є їхня стать, вік, низькі академічні досягнення, незначна кількість дружніх стосунків, а також високий рівень інтерналізації та екстерналізації гніву [2].

У 80-х роках минулого століття у норвезьких школах уперше було впроваджено програму профілактики булінгу «Програма запобігання знущанням Олвеуса (OBPP)» [3]. Надалі її було впроваджено у багатьох країнах світу і досі вона залишається актуальною. Підставою для більшості реалізованих програм за кордоном є розробки Д.Олвеуса (програма запобігання знущань Olweus, OBPP), спрямовані на формування позитивного внутрішньошкільного клімату, шляхом перегляду відеороликів, створення груп за інтересами, активізації дозвіллєвої діяльності. Однак, незважаючи на накопичені теоретичні уявлення про булінг (D.Olweus), про його особливості (K.Kosir, L.Klasinc, T.Spes), чинниках і наслідках, типології, структурі та рольовій поведінці, способах діагностики та профілактики (D.Olweus, S.Limber, V.Flerx, N.Mullin, J.Riese, M.Snyder), більшість робіт присвячено дослідженню існуючого в умовах освітніх організацій булінгу, і мало праць із вивчення можливості його виникнення. В.Андрєєнковою, В.Байдик, Т.Войцях, М.Васильєвою, Л.Зеленською, О.Калашник та ін. запропоновано однорівневу модель профілактики шкільного булінгу із використанням потенціалу первинного колективу з метою навчання їхньому спілкуванню та спільній діяльності. Однак існує незначна кількість програм психологічного супроводу, орієнтованих на усіх учасників освітнього процесу (вчитель-учень-батьки).

Виклад основного матеріалу. А.Квашею обґрунтовано психологічні особливості особистості, що визначають її схильність до віктимної поведінки у ситуації булінгу (самооцінка, тривожність, толерантність, ворожість, нарцисизм, психопатія тощо), а також рольова поведінка «булерів» і «жертв» [1]. Разом із тим досі недостатньо досліджені такі ролі у булінг-структурі, як «послідовники» булера, «активні захисники», «пасивні захисники», «байдужі спостерігачі» [4], слабко досліджено психологічні механізми трансформації статусно-рольових відносин у булінг-структурі. Але основною проблемою, що вимагає особливої уваги, є наявність суперечності між недостатньою вивченістю психологічних особливостей комунікативної поведінки у ситуації булінгу та необхідністю розробки ефективних програм психологічного супроводу, спрямованих на профілактику ризиків виникнення булінгу та корекцію його наслідків.

В результаті проведеного теоретико-методологічного аналізу проблеми комунікативної поведінки особистості у ситуації булінгу було виокремлено концептуальні основи його емпіричного дослідження (у булінг-структурі колективу виокремлюють вісім основних ролей: «агресор», «жертва», «активні захисники», «пасивні захисники», «послідовники», «прихильники», «пасивні прихильники», «байдужі спостерігачі»; можлива і трирольова структура моделі булінгу, в якій присутні «жертви», «агресори» і «свідки», які реалізовані у стратегії і тактиці емпіричних досліджень булінгу; психологічних особливостей комунікативної поведінки у ситуації булінгу. Емпірично доведено, що комунікативна поведінка учнів у ситуації булінгу обумовлена психологічним профілем і широким діапазоном статусів і ролей. Виявлено, що загальними психологічними особливостями комунікативної поведінки учнів у ситуації відсутності дій булінгу, незалежно від їхньої статі, є «тривожність» і «емоційна нестійкість», а унікальними – «психічна неврівноваженість», «непримусність», «самооцінка» в учнів чоловічої статі, а також «відчуженість» і «відкритість» в учнів жіночої статі. Юнаки характеризуються дистанціюванням від групи, одноманітністю життя і

небажанням вибудовувати відносини у класі. Надмірно емоційні, вразливі та чутливі дівчата схильні ставати жертвами булінгу; доведено, що загальними психологічними особливостями комунікативної поведінки у ситуації булінгу ІІ типу («жертва»), незалежно від їхньої статі, є «тривожність» та «емоційна нестійкість», а унікальними – «владність», «невимушеність», «самооцінка» в учнів чоловічої статі, а також «відчуженість», «активність» та «адекватність» в учнів жіночої статі. Юнаки намагаються проявляти активність у громадських справах. Для них характерним є спілкування лише зі знайомим колом осіб. Дівчата дотримуються активної соціальної позиції, але групою не сприймаються, тому дистанціюються від неї.

Теоретично обґрунтовано та емпірично доведено типи комунікативної поведінки учнів у ситуації булінгу ІІ типу та відсутності дій булінгу. Незалежно від статі (чоловічої\жіночої) у ситуації булінгу ІІ спостерігається такий тип комунікативної поведінки, як «Напружений комунікант» і «Неуважний комунікант», а у ситуації відсутності дій булінгу − «Напружений комунікант» і «Складний комунікант». При статусах «високостатусний» і «знехтуваний» поширений такий тип комунікативної поведінки, як «Напружений комунікант»; при статусах «високостатусний» і «середній» − такі типи комунікативної поведінки, як «Похмурий комунікант» і «Нетовариський комунікант»; при статусах «середній» і «відкинутий» – «Неуважний комунікатор». Емпірично доведено, що системоутворюючу роль у булінг-структурі виконують дві статусно-рольові позиції із найсильнішим взаємозв'язком: «булер» («зірка») і «жертва» (статус «знехтуваний», «відкинутий») і пов'язані із такими булінг-позиціями, як «послідовники булера» («високостатусний»), «активні захисники» («зірка») і «пасивні захисники» («середній»). Підвищення рівня агресивності сприяє трансформації тривожних та імпульсивних «послідовників булера» («високостатусних») в агресивних та тривожних «булерів» («зірок»). «Жертва», що має занижену самооцінку і підвищений рівень тривожності, відчуває заздрість і ненависть до оточуючих за реальні або вигадані дії, не

довіряє оточуючим, висловлює власні почуття за допомогою крику та обзивання, об'єднує навколо себе «активних захисників» і «пасивних захисників». Підвищення рівня агресивності «жертви» забезпечує трансформацію у «булера» і «пасивних захисників», а зниження в «активних захисників» («зірка») – визнаних лідерів класу, які, на відміну від «пасивних захисників» («середніх»), чия чутливість і вразливість не дозволяє заступитися за жертву перед булером, прагнуть надати їй допомогу і підтримку.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Результати дослідження може бути використано для розробки програм психологічного супроводу, спрямованих на профілактику ризиків виникнення булінгу та корекцію його наслідків, а також застосовано у діяльності практичних психологів при психологічному консультуванні, для підготовки фахівців психологічних професій і в освітньому процесі. Перспективи подальшого дослідження проблеми передбачають вивчення психологічних особливостей комунікативної поведінки у ситуації булінгу в умовах окремих закладів освіти.

Список використаних джерел

1. Кваша А. Булінг: поняття і сутність. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 45., Т. 2., 2021. С. 121-125. http://www.aphnjournal.in.ua/archive/45_2021/part_2/20.pdf
2. Kosir K. Predictors of self-reported and peer-reported victimization and bullying behavior in early adolescents: the role of school, classroom, and individual factors / K.Kosir, L.Klasinc, T.Spes // *European journal of psychology of education*. 2020. Vol. 35(2), 381-402.
3. Olweus D. Bulling prevention program: schoolwide guide / D.Olweus, S.P. Limber, V.C. Flerx, N.Mullin, J.Riese, M.Snyder. Hazelden: Center City MN, 2007. 280 p.
4. Olweus D. Bullying at school: what we know and what we can do. New York: Wiley-Blackwell, 1993. 152 p.

5. Pengpid S. Bullying victimization and externalizing and internalizing symptoms among in-school adolescents from five ASEAN countries / S.Pengpid, K.Peltzer // *Children and Youth Services Review*. 2019. Vol. 106. DOI:10.1016/j.childyouth.2019.104473

Каріна Миколайчук,
студентка 1 курсу магістратури
освітньої програми «Психологія»
Державного податкового університету

Науковий керівник:
Марина Заушнікова,
к.психол.н., доцент, доцент кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АГРЕСИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасних умовах набуває актуальності проблема агресивності молоді. У зв'язку зі зростанням нестабільності, впливом інформаційно-цифрових технологій, економічними кризами й труднощами, військовими подіями, молодь стикається з підвищеним психологічним навантаженням, що часто проявляється через агресивну поведінку [5, с. 28]. Агресивність юнаків і дівчат є не тільки окремою особистісною проблемою, але й серйозною соціальною загрозою, яка здійснює вплив на навчальне й професійне середовище, міжособистісні стосунки, рівень злочинності, відчуження, конфліктність тощо. Особливо актуальною окреслена проблема стає в Україні, де студентська молодь зазнає додаткового стресу через війну та численні соціальні потрясіння.

Питання агресивності молодих людей впродовж останніх років привертає посилену увагу українських дослідників, зокрема над цим питанням працюють такі українські науковці, як Н. Голярдик [2], А. Заїкіна [4], В. Товт [5] та ін.